

BAMSI BEYREK, KAM PÜRENİN OĞLU MUYDU?

Sadettin ÖZÇELİK

Tarihî metinlerin okunmasında karşımıza her zaman çeşitli sorun olarak çıkar. Bu tür metinlerdeki yanlış yazımlar veya metinlerin okunmasında, anlaşılmasında ve yorumlanmasında yapılan yanlışlıklar tartışılır. Böylece eski bir metin üzerinde yeni okuma, anlam ve yorum teklifleri getirilmesi sürer gider.

Eski metinlerin okunması sırasında ortaya çıkan yanlışlardan biri de hayalet kelimelerdir. Genellikle hiç bilinmeyen, sözlüklerde yer almayan veya az örneği tespit edilmiş olan, sadece bazı eski metinlerde ve çok nadir rastlanan kelimelerin okunuşu sırasında bu tür hayalet kelimelerin ortaya çıktığı görülebilir.

Dil bilimci olmayan kişilerin tarihî metinler üzerinde yaptıkları çalışmalarda okuma ve yorumlama hatalarından kaynaklanan hayalet kelimeler sıklıkla görülebilir; ancak konumuz bu değildir. Sözünü etmek istediğimiz örnekler tarihî metinlerde yanlış yazım nedeniyle veya uzman kişiler tarafından yapılan okuma ve değerlendirme hatasıyla ortaya çıkan yanlışlardan kaynaklanan hayalet kelimelerdir.

Dede Korkut metinlerinin okunuşu sırasında da bu tür hayalet kelimeler ortaya çıkmıştır. Burada başlıkta dikkat çektiğimiz hayalet ada geçmeden önce bu hayalet kelimelerden biri üzerinde kısaca duralım:

Söz konusu hayalet fiilin hikâyesi (Drs.151b.4) şeklindeki yanlış yazıma dayanıyor.

M. Ergin fiili yazılışına uygun olarak *eñşişmedin* şeklinde okumuş, “*eñşişsesle ağlamak, ağlayarak teganni etmek, içini çekerek ağlamak*” (İndeks s.105) olarak anlamış ve “*ağlaşmadan*” (1971: 237) şeklinde aktarmıştır.

O. Ş. Gökyay ise *eñşişmedin* (1973: 149.27) okuduğu fiili sözlüğe *iñşişmek* (1973: 228) şeklinde almış ve Ergin’in verdiği aynı anlamları vermiştir. Gökyay yaptığı düzeltmeyle “*Meleşmek, beraberce inlemek...*” (1973: 357) şeklinde anlam vermiş ve fiili “*inleşmeden*” (1995: 169) şeklinde aktarmıştır.

Ancak söz konusu hayalet fiilin hikâyesi bununla bitmemiş ve fiil, *Tarama Sözlüğü*'ne de “*eñşeşmek hazin hazin, içini çekerek ağlamak*” şeklinde girmiş, *Dede Korkut*'taki fiilin geçtiği şu cümle sözlükte tek tanık olarak gösterilmiştir:

“Ağca yüzlü kızım gelinim *eñşeşmedin* Kazan mana yetişsin.” (TarS: 1476)

Hayalet fiilin ortaya çıkmasının sebebi yukarıda gösterilmiş olan yazım şeklidir. Geçtiği cümleden de rahatça anlaşılacağı gibi fiil metindeki yazılışına rağmen *inleşmedin* okunup ‘inleşmeden’ olarak anlaşılmalıydı. Çünkü Dresden yazıcısı kelimedede *kef* ten sonra *lâm* yazması gerekirken *şın* yazmıştır. Araştırmacıların bu yanlışlığı fark etmemiş olması nedeniyle de *eñşeşmek* gibi bir hayalet fiil ortaya çıkmış ve *Tarama Sözlüğü*'nde kendisine yer bulmuştur. *Dede Korkut* metninde *inle-* fiilinin dört yerde¹ geçmiş olması da bu tespitin doğru olduğunu gösterir.

Şimdi sözünü ettiğimiz hayalet ada geçelim. Söz konusu hayalet adın hikâyesi ise yukarıda üzerinde durduğumuz fiilden biraz daha karmaşıktır. Bu hayalet ad iki yazım yanlışlığı ile bir okuma yanlışlığına dayanıyor. Söz konusu hayalet ad Drs.35a.11'de üçüncü *boyun* başlığında geçen hikâye kahramanı *Bamsı Beyrek*'in babasının adı ile ilgilidir. Başlık metinde şu şekilde yazılmıştır:

Başlıktaki ad şu şekillerde okunmuştur:

Okuma	Araştırmacı
Kam Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek...	Ergin 1958: 66.11
Kam Büre Beg Oğlu Bamsı Beyrek...	Gökyay 1973: 31.1-2
Bay Büre Beg oğlu Bamsı Beyrek...	Tezcan 2001, Özçelik 2005

Yukarıdaki başlıkta yazım şekli gösterilmiş olan özel adda iki yazım, bir de okuma yanlışlığı bulunduğunu belirtmiştik. Birinci yazım yanlışlığı özel adın başındaki kelimedir. Kelimeyi ilk olarak farklı şekilde *Bay* şeklinde okuyan S. Tezcan olmuştur. Tezcan ayrıca tereddüt belirterek şu dipnotu yazmıştır: “*Yzm. K'M kam. Başlıktan sonraki cümlelerin başındaki kam yanlışlıkla (çekimleyenin gözünün yanlış yere takılması sonucu?) buraya da çekimlenmiştir!*” (Tezcan 2001: 292).

Tezcan'ın tereddüt belirterek yaptığı bu teklif doğrudur; Dresden yazıcısının gözü hemen alt satırda geçen cümlelerin başında yer alan *Kamgan Oğlu Han Bayındır* adının başındaki (*Kam*) kelimesine takılmış ve başlıktaki özel adın başına da *Bay* yerine yanlışlıkla *Kam* yazmıştır. Nitekim bu özel ad Dresden ve Vatikan nüshalarının her ikisinde otuza yakın yerde² geçer ve adın başında *Bay* geçer / yazılmıştır. O hâlde yazıcının buradaki adın başında yanlışlıkla *Kam* yazmış olduğu gayet açıktır.

1 Drs.58b.5, 123a.9, 123a.11, 126a.11.

2 Drs.35b.3, 35b.8, 35b.12, 35b.12, 35b.13, 36a.5, 36b.4, 36b.5, 36b.8, 37a.7, 39a.4, 39a.5, 39a.11, 39b.2, 39b.4, 42b.10, 44b.13, 45a.1, 45a.5, 45a.8, 45b.2, 45b.4, 47b.9, 49a.11, 61a.8, 61a.8, 62b.5.

Yazıcının başlıkta yaptığı ikinci yanlışlık *Beg* kelimesinin başındaki *be*'nin noktasını dış üzerine yazmasıdır **بک**. Böylece *be* yerine *nun* yazılmış olduğu için kelime M. Ergin tarafından bir önceki kelimenin *tamlayan eki* gibi düşünülmüş ve aslında iki kelime tek kelimeymiş gibi *Pürenün* şeklinde okunmuştur. Günümüze kadar gelen çalışmalarda -tıpkı *eñşeşmek* fiilinin *Tarama Sözlüğü*'nde yer bulması gibi- genellikle M. Ergin yayını esas alınmış olduğundan söz konusu özel ad ve hikâye başlığı da *Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek (Boyu)* şeklinde anıla gelmiştir.³

Bu özel adla ilgili okuma sorunu ise metinde hep **بورہ** şeklinde yazılmış olan kelimenin, yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi çalışmalarda *Büre* veya *Püre* şeklinde okunmuş olmasıdır. Bu durum aynı *boyda* geçen ve metinde aynı şekilde yazılmış olan *büre* 'pire' kelimesinden kaynaklanmış olabilir. Ayrıca bir Oğuz beyi ve üstelik Bamsı Beyrek gibi önemli bir kahramanın babası olan bir kişinin adının *büre* 'pire' olması hiç anlamlı görünmüyor.

Yazım şekline göre kelime *Bora* okunabilir ve böyle bir ad kahramanlık, cesareti ön plana çıkarmış olan böylesi bir metinde çok uygun düşer. Bu nedenle söz konusu özel adı *Bora* şeklinde okumayı teklif ediyor ve özel ad ile hikâyenin başlığını şöyle okuyorum:

“Bay Bora Beg Oğlu Bamsı Beyrek Boyını Beyan Eder”

Nitekim bu özel ad, Drs.41a.5'te de *Bay Bora Beg oğlu Bamsı Beyrek* okunacak şekilde yazılmıştır.

Kaynaklar ve Kısaltmalar

Drs. Dede Korkut Dresden nüshası.

Bekki, Salahaddin (2015), *Dedem Korkut Kitabı Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme (Türkiye'deki Yayınlar 1916-2013)*, Ankara, Berikan Yayınevi.

Ergin, Muharrem (1971), *Dede Korkut Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

_____ (1989), *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 169.

_____ (1991), *Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 219.

Gökyay, Orhan Şaik (1973), *Dedem Korkudun Kitabı*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi.

_____ (1995), *Dede Korkut Hikâyeleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Özçelik, Sadettin (2005), *Dede Korkut Araştırmalar; Notlar/ Dizin/ Metin*, Ankara, Gazi Kitabevi.

Tezcan, Semih; BOESCHOTEN, Hendrik. (2001), *Dede Korkut Oğuznameleri*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1441.

Tarama Sözlüğü (1977), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

3 En son basılmış olan kitaplardan örnek olarak bk. Bekki 2015: s.17.